

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОСВІД

Марія Дмитрівна Гречуха,
завідуюча Комунальним закладом
«Дошкільний навчальний заклад ясла-садок
комбінованого типу № 41»
м. Луганськ, Україна

УДК 37.09:376-056.45

ПСИХОЛОГО–ПЕДАГОГІЧНА ПРОСВІТА БАТЬКІВ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

В статті описується система роботи з родителями одарених дітей в умовах суспільних, дошкільних навчальних закладів. Розглядаються проблеми, з якими зустрічаються батьки, які виховують одарених дітей. Робиться акцент на необхідності забезпечення психолого-педагогічної підготовки батьків, для стимулювання та розвитку потенціалу творчих здібностей дитини.

Ключеві слова: одареність, розвиток, психолого-педагогічне просвітництво, особистісно-орієнтована освітня технологія, інтерактивне навчання.

The article describes the system of working with parents of gifted children in public pre-schools. The problems encountered by parents who are raising gifted children. The article focuses on the necessity of psychological and pedagogical training for parents to encourage and development of the child creative potential.

Key words: giftedness, development, psychological and pedagogical education, student-oriented educational technology, interactive learning.

*«Своєчасно знайти, виховати й розвинути
здатки і здібності у своїх вихованців,
своєчасно розпізнати в кожному його покликання –
це завдання стає головним у системі
навчально-виховного процесу»
В. О. Сухомлинський [1].*

Проблема обдарованості дітей дошкільного віку важлива і повинна займати значне місце у розвитку та вихованні дитини. Дитяча обдарованість відрізняється від обдарованості дорослої людини. У дошкільному віці «визначити» або «виміряти» інтелект неможливо, адже кожна дитина – здібна. Ми знаємо, творчі здібності, інтелект, закладаються від народження малюка. Якщо постійно займатися, гратися з дитиною, створювати відповідні умови для розвитку здібностей, то дитина буде творчою, обдарованою. Тому, це залежить від дорослих.

Обдарованість – це інтегрований прояв здібностей, якість психіки, що розвивається протягом життя і визначає здатність досягнення людиною більш високих результатів, у порівнянні з іншими людьми, в одній або декількох видів діяльності. Це специфічне поєднання здібностей, інтересів, потреб, що дає змогу виконувати певну діяльність на якісно високому рівні, що відрізняється від умовного «середнього» рівня.

Оскільки обдарованість в дитячому віці – це лише потенціал психічного розвитку у відношенні до різних етапів життєвого шляху. Творчі здібності і якості, що проявляються у дитинстві – не завжди прямий і достатній доказ обдарованості у майбутньому. Здібності можуть швидко зникнути, як і розвивались. Маючи на увазі цей фактор, при організації практичної діяльності з дітьми, нема потреби використовувати термін «обдарований», як наві'язування статусу дитині. Доцільніше вживати визначення «здібна дитина» або «дитина з творчими здібностями». Тому, що звикнувши до особливого становища (обдарованого), при втраті цієї позиції, дитина буде переживати емоційно. Робити висновки про ознаки обдарованості дитини необхідно зі спостережень. Тому, що, ознаки обдарованості – це ті особливості, які можна виявити з діяльності, слідкуючи за її поведінкою.

Поряд з тим, обдаровані діти мають ряд переваг перед однолітками. Їм доводиться стикатися зі

специфічними труднощами. В першу чергу, це пов'язано з відношенням батьків до обдарованості дітей: якщо обдарованість має прояв у специфічній галузі (музиці, малюванні), то ці заняття заповнюють життя дитини і це стає бар'єром для повноцінного розвитку інших здібностей.

Намагаючись захистити обдаровану дитину від негативного впливу менш обдарованих однолітків, деякі батьки позбавляють спілкування дітей з товаришами. Батькам і педагогам важко зрозуміти, що більшість обдарованих дітей мають негативну Я-концепцію, що є наслідком перфекціонізму, характерного для багатьох обдарованих дітей.

Спільною особливістю родин, які виховують обдарованих дітей, є висока увага до дитини. У багатьох випадках така увага призводить до симбіозу, тобто, переплетення пізнавальних і особистих інтересів батьків та дитини. Часто батьками обдарованих дітей виявляються зрілі люди, для яких дитина – єдиний сенс життя. Частіше обдаровані діти є єдиною дитиною в сім'ї і увага батьків спрямована лише на неї. Визначена «дитиноцентричність» сім'ї обдарованої дитини, фанатичне бажання батьків розвинути її здібності має у ряді випадків негативні сторони.

А. Міллер [2] зазначає, що «...діти всі, без винятку, обдаровані від народження і наділені безліччю талантів і здібностей, головними з них є здібності жити, переживати своє життя і діяти у своєму житті. Драма обдарованої талантами дитини полягає в її поведінці, переживанні, її життя може опинитися (реально виявляється) лише засобами, що обслуговують ті або інші потреби її батьків».

Тому, особливий форми набуває феномен проникнення фігури дорослого в картину розвитку обдарованої дитини. Відомо, потужні зрушення в психічному розвитку можуть давати ті авансовані можливості, що надають дітям значущі, близькі, рідні дорослі. В.В.Кудрявцев розглядає сім'ю, як єдиний психологічний організм («психологічний мікрокосмос»), матриця трансперсонального, психічного [3].

Отже, організовуючи психолого-педагогічну просвіту батьків, ми намагалися привернути увагу на особливості та проблеми власних дітей, створити в сім'ї умови, що сприяли б розвитку обдарованості, а не гальмували її прояви.

Формування особистості обдарованої дитини не буде повним, якщо буде задіяна тільки робота практичного психолога та педагогічного колективу ДНЗ (суспільне виховання). Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.) пріоритетним визнала родинне виховання, а суспільне дошкільне виховання доповнює родинне. Тому, важливим є спільна діяльність дошкільного навчального закладу та сім'ї. Головне у співпраці з кожною родиною – це допомогти батькам зрозуміти й прийняти сучасні гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її всебічний розвиток. Окремою ланкою діяльності педагогічного колективу ДНЗ є робота з батьками обдарованих дітей.

Враховуючи роль сім'ї у вихованні та розвитку обдарованої дитини, ДНЗ повинен здійснювати психолого-педагогічну просвіту батьків. Сучасний дошкільний навчальний заклад має повернутися обличчям до кожної родини, дбаючи про забезпечення прав дітей для здобуття освіти, створення кожному малюкові рівних з його однолітками стартових умов, для подальшого навчання в ЗНЗ, успішного особистісного зростання.

Необхідність проведення роботи з просвіти батьків базується на тому, що, по-перше, батькам потрібна підтримка; по-друге, дитина має право мати педагогічно освічених батьків; по-третє, суспільство прагне захистити себе від соціальних проблем, що виникають внаслідок поганого виховання дітей.

Практика показує, що форми реагування батьків на прояви обдарованості дитини різні. Деякі фахівці, досліджуючи ставлення батьків до своїх обдарованих дітей, виділяють такі категорії батьків:

1-а категорія: схильні не помічати ранню обдарованість дитини, оскільки не знають, що з нею робити.

2-а категорія: активно не сприймають особливостей обдарованої дитини. Її прояви здаються дивацтвом, дикістю, безглуздістю, тим, що психологи називають неадаптивною поведінкою.

3-я категорія: експлуататори дитячої обдарованості. Такі батьки бачать в обдарованості дітей можливість маніфестації власного статусу чи престижу, самоутвердження, через здібності своїх дітей або реалізації нездійснених потенційних можливостей.

4-а категорія: приймають і люблять дитину, а не її таланти. Здібності таких дітей сприймаються, як благо, потенційна можливість [4].

Кожна сім'я, в якій зростає обдарована дитина, рано чи пізно зіштовхнеться з проблемами, які розв'язати самостійно буде нелегко. У своїх дослідженнях Р.І.Пугачова виділяє декілька груп батьківських проблем відносно виховання обдарованих дітей.

1. Проблеми, пов'язані з неправильним розумінням обдарованості. Часто батьки не розуміють суть обдарованості. Обдарованість розглядається, як тільки інтелектуальна (високий рівень розвитку мови та мислення батьки приймають за обдарованість, а відповідно, невисокий рівень їх розвитку – за відсутність обдарованості).

2. Проблеми, пов'язані з діагностикою обдарованості. Батьки обдарованих дітей часто мають проблеми зі здійсненням грамотної діагностики дитини.

3. Ставлення батьків до обдарованості дитини. Факт обдарованості зрозумілий, ставлення до нього може бути різним:

а) Неприйняття факту обдарованості дитини. В цьому випадку батьки вважають, що «талант сам проб'є собі дорогу», відповідно, особливого навчання, розвитку дитина, як правило, не отримує. Проте, дослідниками доказано, що обдарована дитина потребує спеціальної програми і своєрідне розвивальне середовище і допомогу в налагодженні спілкування з оточуючими.

б) Заперечення факту обдарованості дитини. При запереченні факту обдарованості батьки відчують страх перед особливістю дитини, сприймають це, як «покарання». В цьому випадку дитина не отримує належної підтримки. Батьки, не допомагають, не сприяють розвитку дитини або допомагають, але, сприймаючи це, як «важку працю», що створює ситуацію психологічного дискомфорту власної дитини.

в) Підкреслення факту обдарованості. Це випадок, коли сім'я не просто сприймає факт обдарованості, а й надає великого значення. Це було б правильним відношенням, коли б не надмірне підкреслення обдарованості дитини в будь-якій ситуації, посилене культивування дару на збиток іншим вмінням. Акцентування уваги на розвиток однієї якості часто призводить до серйозних проблем у майбутньому, дитина виявляється неготовою до шкільного навчання, повноцінного спілкування [5].

Категорії батьків, за мірою сприйняття факту обдарованості, поділяються на два типи:

перший тип батьків, які досить адекватно оцінюють можливості дитини, вибудовують стратегію взаємодії з нею, сприятливу для розвитку здібностей і особистості в цілому, але, при цьому, не користуються терміном «обдарована», не вважають її обдарованою;

другий тип батьків, які адекватно оцінюють можливості дитини, вважають її обдарованою, здібною чи дуже здібною (визнають факт обдарованості, поважають її індивідуальність, створюють умови для розвитку обдарованості і формування творчої особистості).

Одним із завдань дошкільного навчального закладу є забезпечення психолого-педагогічної підготовки батьків, що необхідно для стимулювання та розвитку потенційних, творчих можливостей дитини.

Перед тим, як залучити батьків до співпраці з педагогами ДНЗ, необхідно провести психологічну підготовчу роботу з кожною родиною.

Бесіда з батьками необхідна в системі планування і подальшої співпраці.

На першому етапі ми використовували такі форми роботи:

- анкетування батьків;
- індивідуальні бесіди;
- написання твору батьками з теми «Моя дитина, її індивідуальні особливості»;
- виявлення готовності батьків до взаємодопомоги, наприклад, щодо виховання обдарованої дитини в дитячому закладі і вдома.

На другому етапі (узагальнення отриманої інформації та планування) відбувався аналіз та систематизація отриманої інформації. Нами використовувалися такі форми роботи:

- вивчення і узагальнення позитивного досвіду сімейного виховання;
- концептуалізація засад виховання батьків;
- побудова графіка організації виховного процесу.

Подальша діяльність планувалася з використанням нетрадиційних форм взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї [6].

Ми проводили з батьками такі види просвітницької педагогічної підготовки:

– *батьківські збори* на тему «Розвиток пізнавальних інтересів дітей»;

– *цикл консультацій*: «Дослідно-експериментальна діяльність – шлях до пізнавального розвитку дітей», «Експериментальна діяльність в родині», «Пізнавальні інтереси ваших дітей» та «Дитячі запитання і відповіді на них»;

– *семинар-практикум* «Організація дитячої дослідницької діяльності в дошкільному закладі»;

– *круглий стіл* «Дитяче експериментування – засіб розвитку при активних та інтелектуальних здібностях дошкільнят»;

– *майстер-клас* «Розвиток пізнавальної активності дітей через експериментальну діяльність».

Таким чином, ми намагалися привернути увагу батьків на досягнення та невдачі їхніх дітей, прослідкувати, чим вони зумовлені, як реагує дитина чи проявляє свої емоції.

Основна мета педагогів-вихователів наочно-письмових форм роботи – донести до батьків цікаву і корисну інформацію про дитячу обдарованість у доступній формі. Знайомити їх з досягненнями дітей, батьків, вихователів. Ознайомлювати з педагогічним досвідом виховання обдарованої дитини. Надавали практичні поради з актуальних питань.

Особливою формою взаємодії виступила інтерактивна форма роботи з батьками. Це форма організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови спілкування та навчання батьків, за яких кожен учасник відчуває успішність, інтелектуальну спроможність, є рівноправним, рівнозначним суб'єктом.

Необхідно зазначити, що організація інтерактивного навчання батьків передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми, на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Так, форма взаємодії вилучає, як домінування одного учасника над іншими, так і однієї думки над іншими.

Під час інтерактивного навчання батьки навчалися бути демократичними, спілкуватися з іншими, критично мислити, приймати продумані рішення.

Наступний етап – перехід до самостійних дій, коли батьки разом з педагогом активно взаємодіють з дітьми. На цьому етапі батьки, у спільній діяльності з дітьми, почали використовувати творчі ігри, спеціальні навчальні матеріали, призначені для розвитку допитливості і дослідницької активності дошкільнят. Частина батьків змінили ставлення до особливостей своїх дітей, навчилися бути толерантними до проявів їх поведінки.

Широко використовувалися вправи на розвиток чутливості, чуйності, толерантності, творчості та гнучкості батьків в умовах родинного виховання.

Таким чином, організація психолого-педагогічної просвіти батьків обдарованих дітей гармонійно вписувалася у загальну систему діяльності педагогічного колективу з обдарованими дошкільниками.

Ця дискусійна проблема повинна розв'язуватися з урахуванням конкретних, соціально-психологічних обставин. Обдарованість індивідуальна і неповторна, то ж питання про оптимальні умови навчання і розвитку кожної дитини повинно розглядатися окремо.

Отже, готовність батьків з розумінням ставитись до своїх талановитих дітей передбачає здатність до розв'язування складних творчих завдань, орієнтованих на ідентифікацію, прийняття обдарованості і розвиток її обдарованості. На формування і розвиток цієї готовності мають бути орієнтовані спільні зусилля батьків і педагогів тих навчальних закладів, де навчаються їх діти (шкіл, ліцеїв, гімназій, позашкільних і дошкільних закладів тощо). Забезпечення психолого-педагогічної просвіти для батьків стосовно особливостей проявів обдарованості, умов успішної взаємодії з нестандартними дітьми і, зокрема, участь батьків у циклах спеціальних тренінгових занять, спрямованих на розвиток їх особистої творчості і вдосконалення творчої емпатії, забезпечення оптимального розвитку обдарованості дитини на тлі яскравого, щасливого дитинства.

Використані літературні джерела

1. *Кудрявцев В. Т.* Одарённость – девиация в развитии креативности? / В. Т. Кудрявцев // Одарённый ребенок. – 2004. – № 5.
2. *Миллер А.* Драма одарённого ребенка и поиск собственного Я / А. Миллер. – М. : Академический Проект, 2001. – 144 с.

3. *Млодик И. Ю.* Книга для неидеальных родителей, или Жизнь на свободную тему / Ирина Юрьевна Млодик. – М.: Генезис, 2006. – 232 с.

4. *Пугачева Р. И.* Роль семьи в воспитании одарённых детей / Р. И. Пугачева // Создание интегрированного образовательного пространства для развития детской одаренности: детский сад – школа – университет. Материалы Всероссийской научно-практической конференции: В 3 ч. – Ч. I. : Педагогика одарённости: Осмысление теоретических аспектов / Под ред. И. Н. Тоболкиной, Т. Б. Черепановой. – Томск : Томский ЦНТИ, 2010. – 267 с.

5. *Янковчук М. М.* Сім'я в дидакто-емоційній генезі обдарованості / М. М. Янковчук // Проблеми сучасної психології. Зб. наук. пр. КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Вип. 6. – Ч. 2. – 2009. – С. 422–431.

6. *Карпенко Н. А.* Генезис розуміння батьками проявів дитячої обдарованості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / Карпенко Наталія Андріївна. – К., 2009. – 21 с.

7. *Оржиховська В. М.* Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі / В. М. Оржиховська, В. І. Кириченко, Г. Г. Ковганич. – Х. : Точка, 2007. – 192 с.

8. *Карабаєва І. І.* Комплексний підхід у вивченні обдарованих дітей старшого дошкільного віку / І. І. Карабаєва // Обдарована дитина, 2008. – № 8. – С. 23–28.

